

- ипотека kreditlar va uzoq muddatli iste'molga mo'llangan tovaralar bo'yicha qarz to'lovlariga soliq chegirmalari berilishi tartibini takomillashtirish;
- uy xo'jaligi sektorning daromadlari va farovonligiga samarali ta'sir ko'rsatadigan soliq qonunchiligidagi o'zgarishlarni amalga oshirish.

O'z navbatida, soliq ta'sirining yuqorida ko'rsatilgan usullarini amaliyotga tatbiq etish uy xo'jaliklarining moliyaviy savodxonligining yuqori darajasini talab qiladi, ular soliq imtiyozlari va preferensiyalar orqali ixtiyoriy daromadni oshirishga huquqiy ta'sirning real imkoniyatlarini bilishi kerak. Bundan tashqari, eng kam oylik ish haqidan oshmagan daromadlar bo'yicha soliq imtiyozlarini bekor qilinishi, voyaga yetmagan har bir yosh bolalar uchun mol-mulk solig'i va ijara to'lovlari uchun soliq chegirmalarini taqdim qilinishi va bolalikdan nogiron bolalarni bolani tarbiyalash xarajatlarini hisobga olgan holda ijtimoiy maqsadga qaratilgan samarali soliq mexanizmini tatbiq qilinishi, jismoniy shaxslarning nafaqat depozitlar, balki omonatlar bo'yicha olgan foiz daromadlarining yalpi summasini o'z ichiga olgan foizli daromad solig'i bo'yicha soliq solinadigan bazani kengaytirish, tegishli shartlar va alohida hollarda davlat yoki munisipalitetlar tomonidan chiqarilgan obligatsiyalar yoki boshqa qarz qimmatli qog'ozlari bo'yicha foiz solig'idan ozod qilish, soliqlar va yig'imga qonunchiligida elektromobillar, elektromotosikllar va elektr transport vositalari hamda maishiy chiqindilar uchun to'lovlarni aniqlashning samarali mexanizmi joriy etish, xodimlardan majburiy ijtimoiy ta'minot badallari, ba'zi ish bilan bog'liq bo'lmagan munosabatlar va o'z-o'zini ish bilan band bo'lgan uy xo'jaliklarining tasarufidagi daromadlariga ta'sirini kamaytirish.

Shu o'rinda, ta'kidlab o'tish lozimki, jismoniy shaxslarning soliq majburiyatlarini kamaytirishning mavjud imkoniyatlarini hisobga olgan holda, o'z daromadlarini (tegishli bo'lgan uy xo'jaliklarining daromadlarini) shakllantirish va soliqqa tortish tartibini to'liq tushunib yetishi, xususiyl moliyani boshqarishning muhim jihati va samarali boshqarishning zaruriy sharti sifatida belgilangan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Callaghan, G. & Fribbance, I. 2007. *Personal Finance*, Palgrave Macmillan, 47-87.
2. Boskin, M. J. 1978. *Taxation, Saving and the Rate of Interest*. *Journal of Political Economy*, 86(2), r.3. <http://dx.doi.org/10.1086/260692>.
3. Radulova, A. 2015. *Personal finances*. Faber, V. Tarnovo, 20-25.; Rosefsky, R. S. 1999. *Personal Finance* (7th ed.). John Wiley and Sons Inc., 617-636. Radulova, 2011, pp. 59-64; Rosefsky, 1999, pp. 617-636.
4. *O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi (yangi tahriri)*. <https://lex.uz/docs/4674902>.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ АҲОЛИ МОЛИЯВИЙ САВОДХОНЛИГИНИ ОШИРИШДАГИ ЎРНИ ВА УЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИ

Хожжаев Азизхон Саидалохонович -

Фарғона политехника институти,
“Бухгалтерия ҳисоби ва аудит” кафедраси
доценти, и.ф.ф.д. (PhD)

Аҳолининг молиявий билимларини ошириш ва уларнинг молиявий саводхонлиги ошириш замонавий жамиятнинг олдида турган долзарб муаммолардан бири саналиб, уларни янгича ёндашувлар асосида амалга ошириш зарур бўлади. Чунки бу тадбирлар қизиқ ва мураккаб жараён ҳисобланади. Ушбу масалани ҳал этишнинг муҳимлиги эса жамият ҳаётининг ўзгаришида, уларнинг реал даромадларини оширида кўриш мумкин. Бу ишларни амалга ошириш биринчидан, мамлакат молия тизимининг мустаҳкам асосларини билиш бўйича аҳолининг шахсий молия фаолиятининг етарли эмаслиги, жумладан, нафақа, ижтимоий, тиббиёт, суғурта ва бошқа молия хизматлари

турлари тўғрисида паст даражада эканлиги, иккинчидан, жисмоний шахсларни солиққа тортиш, кредитлаш ва инвестицияларни киритиш бўйича етарли кўникмаларга эга эмаслиги бўлса, учинчидан, аҳолининг ҳозирги кунда ривожланиб бораётган турли хавфи юқори бўлган сохта инвестиция даромадлари, молиявий пирамидаларнинг тарқалиши кўпайганлиги йўналишларида кўриш мумкин. Бу ўз навбатида аҳолининг ушбу соҳалардаги назарий ва амалий билим, кўникма ва малакаларини оширишни талаб қилади. Акс ҳолда ҳозирги кундаги молиявий соҳалардаги билимсизлик, кредит ёки қарзга берилган молиявий ресурсларни самарли бошқара олмаслик келгусида аҳолининг молиявий хавфсизлиги ва турмуш даражасига салбий таъсир қилади. Шунинг учун ҳам аҳолининг молиявий билимлари ва саводхонлигини ошириш масаласи ҳар томонлама долзарб бўлиб ҳисобланади.

Шундай экан ушбу ишларни тизимли ташкил этиш қай тартибда амалга ошириш мақсадга мувофиқ? Бу ишларни амалга оширишда биринчи навбатда молиявий ресурсларнинг етарли эмаслиги бўлса, иккинчи томондан маҳаллий ҳокимиятлар асосан уй жой коммунал хўжаликдаги муаммоларни, ижтимоий соҳа, тиббиёт ва нафақа таъминотларини бирламчи ҳал этишга асосий эътиборни қаратишади [1]. Лекин фикримизча, ижтимоий муаммолар билан бир қаторда аҳолининг иқтисодий жиҳатдан қўшимча даромадаларни топишлари бўйича амалий кўникма ва малакаларини ошириш – келгусида аҳолининг реал даромадларини оширишга хизмат қилади.

Фикримизча, ушбу ишларни назарий, илмий ва амалий жиҳатдан тизимли амалга оширишда олий таълим муассасаларининг ўрни муҳим, деб ҳисоблаймиз. Ушбу тадқиқотда олийгоҳларнинг иқтисодий йўналишлардаги кафедраларнинг салоҳиятли профессор-ўқитувчилари билан “Олий таълим муассасаси - аҳолининг молиявий саводхонлигини ошириш ва уларнинг ижтимоий муаммоларни ҳал қилишдаги муҳим воситаси сифатида” амалий лойиҳаси доирасида амалга ошириш зарур, деб ҳисоблаймиз.

Олий таълим муассасаларининг умумтаълим ва касб-хунар таълими муассасалари, бизнес субъектлари, маҳаллий ҳокимият ва давлатнинг молия институтлари билан тизимли ҳамкорлиги орқали аҳолининг молиявий саводхонлигини ошириш концепцияси асосида ошириш мумкин бўлади. Мазкур йўналишни амалга оширишда асосий манфаатдор бўлган субъектлар сирасига:

- аҳоли яъни ўзининг турмуш шароитини яхшилаш нуқтаи назаридан асосий субъект сифатида;

- маҳаллий ҳокимиятлар, молия ва солиқ органлари, бюджетдан ташқари жамғармалар (пенсия ва бошқа фондлари);

- молия-кредит ва инвестиция ташкилотлари (тижорат банклари, суғурта компаниялари, инвестиция фондлари ва бошқалар);

- иш берувчиларнинг корхона ва ташкилотлар;

- таълим муассасалари (ўрта махсус ва олий таълим).

Юқоридаги субъектларнинг ўзаро ҳамкорликдаги фаолиятини қуйида келтирилган расм орқали ёққолроқ кўришимиз мумкин (1-расм).

Ушбу амалий лойиҳанинг амалга оширишда қуйидаги мақсадларни назарда тутилади:

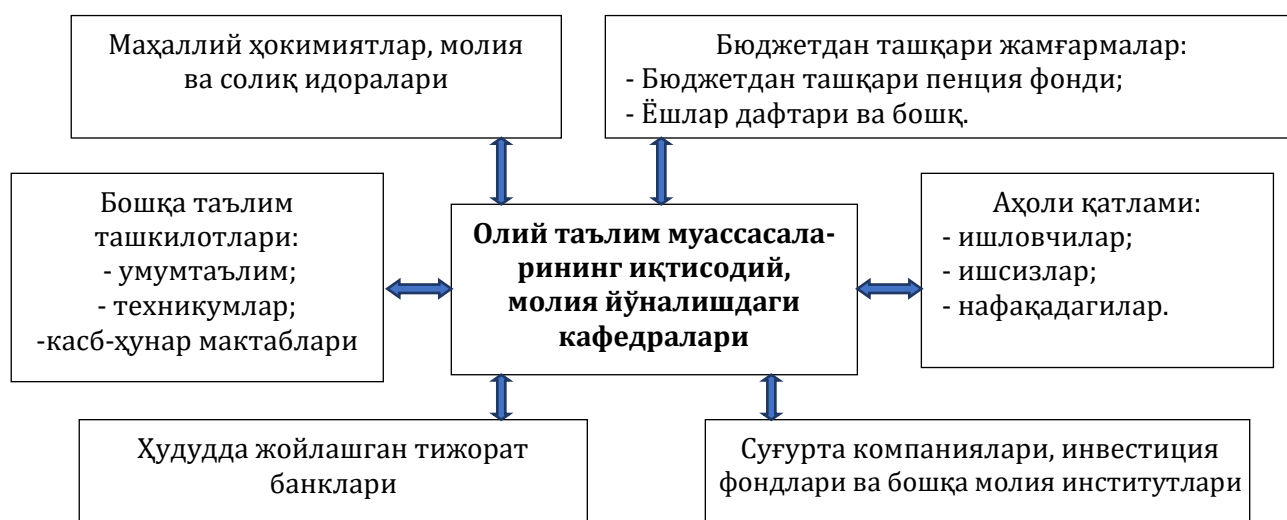
- аҳолининг мамлакат молия тизимининг асослари ва шахсий молия фаолияти тўғрисида хабардорлигини оширишга эришиш: нафақа, ижтимоий, тиббиёт, суғурта ва бошқа молиявий хизматларнинг аҳамияти ва солиққа тортиш билан боғлиқ муносабатларни ўргатиш;

- аҳолининг доимий даромад келтирувчи манбаа сифатида – молия бозорлари ва улардаги амалга ошириладиган операциялари тўғрисида маълумот бериш;

- аҳолининг молиялаштириш, инвестицион йўналишлардаги молиявий қарорлар қабул қилишлари учун шахсий жамғармаларини бошқариш, омонат ва бошқа даромад келтирувчи манбааларнинг аҳамиятини очиб бериш;

- аҳолининг молиявий саводхонлигини ошириш орқали ҳозирги кунда кўпайиб бораётган интернетдаги молиявий фирибгарликлар ва турли сохта инвестицион қўйилмалар, жамиятдаги молиявий пирамидалар тарқалишига қарши курашишни оммалаштириш;

- жамиятдаги аҳолининг молиявий саводхонлик фаолиятини оммалаштиришга эришиш ҳисобланади [3].

1-расм. Олий таълим муассасаларини аҳолининг молиявий саводхонлигини оширишда ташқи муҳит субъектлари билан ўзаро ҳамкорлик фаолиятининг умумий кўриниши [2]

Олий таълим муассасаси томонидан белгиланган ишларнинг амалга ошириш механизми сифатида молиявий саводхонлик дарслари шаклидаги таълим фаолиятини ўз ичига олади. Бунда қуйидаги ишларни амалга ошириш зарур бўлади:

- ҳудудларда соҳага оид маърузаларини ўтказиш;
- мактаб ўқувчилари ва касб-хунар мактабларида соҳага оид мавзуга доир конференциялар ташкил этиш;
- таълим жараёнида талабаларнинг амалиётга йўналтирилган ҳолда ўтказилишини таъминлаш;
- “Аҳолининг молиявий саводхонлиги” номли лойиҳа доирасида турли тадбирлар ўтказиш;

- аҳолининг муайян тоифалари учун молиявий саводхонликни ошириш бўйича маҳаллий лойиҳаларни ишлаб чиқиш ва уларни тизимли амалга ошириш зарур бўлади.

Юқоридаги ишларнинг тизимли амалга оширилиши, ўз навбатида, олий таълим муассасалари орқали аҳолининг молиявий билимлари ва саводхонлигини янада оширишдаги ўрнини мустаҳкамлаш билан бирга ҳудуднинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётига эришишига ижобий таъсир кўрсатади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Старченко Е.Н. Маркетинговое позиционирование промышленных моногородов как инструмент антикризисной политики регионов // Вестник Кемеровского государственного университета. 2010. № 1 (41). 85-90 стр.
2. Муаллиф тадқиқотлари асосида тузилган
3. Старченко Е.Н., Вержицкий Д.Г., Копышева Т.В. Повышение финансовой грамотности населения как фактор решения социальных проблем.// “Фундаментальные исследования» журнал, № 6, 2015, 401-405 стр.